

Alexandru Vaida-Voievod la Conferința de Pace de la Paris (1919).

Felicia ȚUCĂ¹
dr. Cornel ȚUCĂ²

OFENSIVA ARMATEI ROMÂNĂ DIN TRANSILVANIA PÂNĂ LA OPRIREA PE CREASTA MUNȚILOR APUSENI REFLECTATĂ ÎN MEMORIULUI GUVERNULUI ROMÂN ÎNAINȚAT CONSILIULUI SUPREM ALIAT ÎN LEGĂTURĂ CU APLICAREA „ARTICOLULUI NR. 181“ DIN TRATATUL DE LA TRIANON (23 NOIEMBRIE 1918-20 MARTIE 1919)

Guvernul României, în legătură cu aplicarea stipulațiilor „Art. nr. 181” din Tratatul de la Trianon, a luat cunoștință succesiv - cu surprindere! - atât de conținutul „Memoriului Guvernului ungar” din 25 martie 1922 înaintat „Comisiei de reparațiuni” și intitulat: „Dommages causés à la Hongrie par l’occupation roumain”³, cât și de cel al „Raportului Comisiei speciale de la Budapesta”

din 30 noiembrie 1921 și intitulat: „Dommages causés à la Hongrie par l'occupation des alliés”.

În urma analizei acestor două documente, Guvernul român, a fost nevoit să constate - nu fără regret! -, că:

a) *Memoriul ungar*, are în cuprinsul său o multitudine de aprecieri și date inexacte referitoare la respectarea adevărului istoric, în legătură cu: „condițiile în care s-a efectuat ocuparea Ungariei de către Armata română și față de textul precis al Tratatului de la Trianon”;

b) *Raportul Comisiei speciale de la Budapesta*“, întocmit în urma cercetărilor și concluziilor membrilor acesteia, sunt: „lipsite de imparțialitatea și obiectivitatea inerente condițiilor de dreptate și echitate”.

Guvernul român, la rândul lui, având în vedere aceste concluzii, a dispus celor în drept o analiză amănunțită a conținutului celor două documente - *Memoriul ungar* și *Raportul Comisiei speciale* - și întocmirea unui „Memoriu” propriu menit a conține: „întâmpinările sale atât pentru a servi adevărul istoric, cât și mai ales „Comisiei de reparațiuni”. Comisie de reparațiuni care, trebuie evidențiat, avea sarcina ca, în conformitate cu prevederile „Art. nr. 181” din Tratatul de la Trianon, să: hotărască: „supra aplicării acestui articol”; având nevoie, în acest sens, de date furnizate de ambele părți - date bazate pe „probe evidente și irefutabile”⁴.

În contiuare, vom prezenta succint cele două memorii în cauză.

I. *Memoriului Guvernului ungar*, a fost redactat de acesta: „**în scopul sustragerii de la obligațiile Tratatului de la Trianon**, în special cele prevăzute de *Art. nr. 181*”. Drept urmare, acesta: „alterează adevărul istoric; iar, prin interpretări tendențioase, caută:

1) A repune în discuție chestiunea poziției juridice a ocupației teritoriului ungar și legitimitatea operațiunilor armatelor române. [...].

c) Se apăra de orice [în]călcare a Armistițiului și de orice atac contra Armatei române; iar ofensiva ungară de la 20.VII.1919, care era prea cunoscută de lumea întreagă, pentru a o nega complet, caută să o atenueze. [...].

2) Caută a face să se creadă că operațiunile întreprinse de Armata română, după 3 noiembrie 1918, nu au fost făcute cu consimțământul Aliaților și în mod similar de aceștia (pag. 5).

3) Prin interpretarea tendențioasă și cu totul departe de adevăr a „Art. nr. 181”, răstoarnă rolurile și:

a) Din acuzată, devine acuzatoare;

b) Din țară obligată a plății cheltuieli de ocupații și cheltuieli de operațiuni, devine țara care pretinde a i se plăti 23.271.883.683 coroane ungurești, plus 94.500, franci francezi, 16.528, franci elvețieni, 12.432, lire italiene, 51 236 123, mărci germane, 2.482.978, lei românești, 75,322, coroane cehe (pag. 25), pentru motivul că:

„L'occupation roumaine de la Hongrie manquant de juste cause tous les faits doivent en être mis à la charge de l'Etat occupant” (pag. 13);

c) Pretează „Comisiei de reparațiuni” atribuții pe care aceasta, potrivit „Art. nr. 181”, nu le poate avea [...].

Justețea cauzei românești și legitimitatea operațiunilor întreprinse de Armata română după încheierea convențiilor de armistițiu de la 3 și 13 noiembrie [1918], dacă au fost vreodată puse la îndoială de unii din Aliați, apoi a fost tranșată de Consiliul Suprem, prin redactarea definitivă dată „Articolului 181”.

De altfel, menționăm și faptul că delegația română la Conferința Păcii de la Paris a dovedit Consiliului Suprem Aliat că: „românii au fost provocați și siliți de unguri:

1) a ține armata mobilizată după 13 noiembrie 1918;

2) a ocupa teritoriile până la Linia de Armistițiului - linia Mureșului - cu forțe remarcabile, în loc de a le ocupa numai prin unități cu efectiv de pace și cu jandarmi;

3) a depășii Linia Armistițiului;

4) a răspunde ofensivei armatelor regulate ungare;

5) a ocupa Ungaria, pentru a restabili liniștea în Europa Centrală și a da puțința României să se ocupe de refacerea interioară, de la care fusese oprită prin atitudinea și acțiunea ungurească”.

De asemenea, în același sens, în plus, delagații români au argumentat membrilor Consiliului Suprem Aliat faptul că: „operațiunile Armatei române s-au făcut cu consimțământul Aliaților, care au și tratat cu Guvernul român întreprinderea acțiunii militare comune în contra ungarilor; întreprindere care nu a mai avut loc în comun atât din pricina preocupărilor de altă natură ale Aliaților, cât și, mai ales, din cauză că ungarii, care erau în curent cu aceste tratative, dându-și seama de pericolul la care erau expuși, previne această acțiune înainte de a se încheia Conferința Aliaților⁵ și atacă pe români la 20 iulie 1919, trecând Tisa, în speranța de a-i distruge înainte ca aliații să-i fi putut venii în ajutor”.

II. Memoriului Guvernului român, înaintat Consiliului Suprem Aliat, solicita revizuirea modificărilor operate în conținutul „Art. nr. 181”, aliniatul 5, față de redactarea inițială a acestuia. În consecință, cere Consiliului Suprem: „de vouloir bien modifier le 5-a alinéa de l'Article 181, de la façon suivante”. Apreciind favorabil solicitarea

părții române, Consiliul Suprem Aliat, a dispuns: „Que le Comité de rédaction préparera un nouveau text de l'article suivant les suggestions de la Délégation roumaine”.

Drept urmare, conținutul „Art. nr. 181” a primit o nouă redactare definitivă; prin care s-a: „stabilit poziția juridică și recunoașterea legitimității operațiunilor întreprinse de Armata română în Ungaria după 3 și 13 noiembrie [1918]; precum și drepturile ce decurg pentru România la rambursarea cheltuielilor cauzate de ocupație și de operațiuni și la păstrarea materialelor luate ca pradă de război etc.. Alineatul 1, al acestui articol, prevede pentru Ungaria obligația de a plăti costul întreținerii tuturor armatelor Aliate și Asociate pe timpul ocupației Ungariei. Pentru a se evita interpretări deosebite, s-a enumerat în același alineat, tot ce ar intra în întreținerea unei armate.

România făcând parte, potrivit Tratatului de la București din 1916, dintre Puterile Aliate și Asociate, are, deci, dreptul de a fi rambursată de Ungaria de toate cheltuielile de ocupație, ca și celelalte Puteri Aliate și Asociate”.

De altfel, ținând cont de faptul că după data de 3 noiembrie 1918, în afara ocupației teritoriale, s-au desfășurat și „operațiuni militare, marșuri în vederea luptelor, lupte etc., cu consecințele lor (consumuri de muniții, pierderi în oameni și material, distrugerii, prizonieri, prăzi de război, rechiziții etc.), care au necesitat fie cheltuieli a căror specificare nu se putea face așa de simplu ca pentru ocupație, fie clasări pentru care trebuiau examinate împrejurările în care s-au petrecut faptele (operațiunile)”, s-a dispus ca „Comisia de reparațiuni” să facă ea: „specificarea și aprecierea acestor cheltuieli de operațiuni”, să stabilească atât

cuantumul acestora, cât și modalitatea plății lor. **În plus**, s-a dispus tot acestei „Comisii” și obligația: „de a examina rechizițiile făcute și clasarea, eventuală, ca pradă de război a materialelor luate cu ocazia operațiunilor”.

Având în vedere aceste precizări, din motivele arătate, conținutul „*alineatului special nr. 5*”, a fost reformulat: „Les dépenses des armées d'opération, et notamment leur spécification, leur montant, la part de ces dépenses à imputer à Hongrie, le mods et la monnaie de paiement de cette part et toutes dispositions éventuelles de privilège ou priorité, relatives à ce paiement”.

„Comisia de reparațiuni”, urmare a celor stabilite, a primit sarcina ca, pe „lângă hotărârea asupra prăzii de război”, să „examineze și să recunoască dreptul României asupra:

a) bunurilor și materialelor aparținând Statului român, care au fost ridicate de armatele de ocupație și care au fost identificate cu ocazia operațiunilor în Ungaria;

b) asupra bunurilor și materialului luate de români ca pradă de război, în timpul operațiunilor din Ungaria din anul 1919 și de care am fost deposedați de către armatele ocupante, sub pretextul executării anticipate a Tratatului de la București”⁶.

Evidențiem faptul că partea română, conștientă de modalitatea de acțiune a părții ungare, prevăzuse deja cu exactitate, în **Memoriul său din 4 martie 1919**, cum va specula aceștia prima redactare a alineatului 5, din „Art. nr. 181”.

Așa dar, conținutul ultimei redactări a „Articolului nr. 181”, asigură, din punctul de vedere al Guvernului român, o tranșare definitivă din partea Consiliului Suprem Aliat în favoarea României a chestiunii: „poziției juridice a ocupației și

legitimitatea operațiunilor Armatei române”. Totuși, Guvernul român, cu toate acestea, ținând cont însă de faptul că: „Comisia specială interaliată de la Budapesta”, a semnalat prin intermediul Raportului său: „La Commission n'a pas été à même de se documenter sur les raisons invoquées par la Roumaine pour occuper la plus grande partie de la Hongrie” și: „La Commission des Réparations aura à apprécier d'après les documents qu'elle possède ou qu'elle pourra rechercher la position juridique de cette occupation”, a întocmit ca o primă a Memoriului său: „A. Istoricul politico-militar al operațiunilor Armatei române în Transilvania [...]”, în scopul argumentării documentare a desfășurării operațiunilor militare și a legitimității pretențiilor române.

Concomitent, în prima parte a Memoriului Guvernului român, a fost specificată și suma cheltuielilor: făcute de partea română în perioada ocupației și pe timpul desfășurării operațiunilor militare, cu rechizițiile operate în scopul întreținerii armatelor și capturilor de război; toate acestea numai pentru ca: „Comisia de reparațiuni”, în conformitate cu prevederile „Art. nr. 181”, să poată stabili în mod just dreptul României la despăgubiri din partea Ungariei⁷.

Pornind de la cele prezentate, redăm în continuare, cât mai succint posibil, fragmentele din prima parte a *Memoriului Guvernului român* cu trimitere directă la titlul acestui articol.

«A. ISTORICUL POLITICO-MILITAR AL OPERAȚIUNILOR ARMATEI ROMÂNE ÎN TRANSILVANIA [...]»⁸.

A doua Campanie a României contra Ungariei, constituie un epilog al Războiului european pe

Frontul de Est, evenimentele ce au provocat această Campanie fiind înlănțuite prin cauzele politice (șovinismul ungar) și cele militare (retragerea Armatei „Mackensen”⁹). La cauzele de mai sus, se adaugă efectele din ce în ce crescânde ale acțiunii bolșevice în Ungaria. Pentru motivele de mai sus, va fi nevoie a se enumera toate fazele care au provocat și întreținut această nouă Campanie.

[1.] **Împrejurările în care România a remobilizat și a reintrat [în luptă] alături de Aliți.**

La izbucnirea Războiului mondial, România, deși legată de Tripla Alianță prin Tratatul încheiat în 1883 și reînnoit în 1913 și, deși cu amintirea încă proaspătă a războiului făcut de Rusia în trupul ei, prin luarea Basarabiei, nu stă un moment la îndoială de a trece de partea Antantei.

În septembrie 1914, încheie un „Acord” cu Rusia, prin care, obligându-se la o neutralitate binevoitoare, asigură aripa stângă strategică a Armatei rusești. La 4 august 1916, încheie „Tratatul de alianță” și „Convenția militară” cu Puterile Antantei și la 16 august 1916 intră în război.

Sunt îndeajuns de cunoscute enormele greutăți prin care România, izolată de marii săi Aliți, a trecut în timpul războiului. Defecțiunea rusească, o silește să i se impună, la 4 mai 1918, Pacea de la București. Această Pace, nu a fost ratificată de Parlament și nici sancționată de Majestatea Sa Regele¹⁰. Ea, poate fi considerată ca o suspendare de arme.

De la încheierea Păcii de la București, până la reintrarea în acțiune, România, are de luptat cu bandele armatelor rusești bolșevizate care, părăsind frontul și jefuind țara, au trebuit să fie dezarmate și trecute peste Nistru. La aceasta, se adaugă o stare economică foarte

grea provocată de secătuirea țării prin hrănirea armatelor rusești și românești în tot timpul războiului, pe un teritoriu restrâns; precum și de exploatarea rapace a Puterilor Centrale. Cu toate aceste greutăți, România, nu a încetat un moment de a se pregăti și menține forțele sale armate pentru reintrarea în acțiune, alături de valoroșii ei Aliți, în momentul oportun. Ea, face tot posibilul spre a înlătura sau a amâna executarea clauzelor militare ale Tratatului de la București, în scopul de a-și menține forța combatantă.

După cum rezultă din lucrările germane recente¹¹, când la 15 septembrie 1918 Puterile Aliate încep ofensiva pe Frontul din Balcani și Bulgaria se prăbușește, comandantul Armatei de ocupație, generalul Mackensen, întrevăzând apropierea de Dunăre a trupelor aliatare și posibilitatea reintrării României în acțiune și, deci, un război pe două fronturi, apreciază că misiunea sa este:

„De a păstra Muntenia atât de necesară - prin petrolul său - pentru continuarea operațiunilor militare, precum și de a păstra deschisă pentru Puterile Centrale calea la Constantinopol prin Dobrogea și Marea Neagră, devenită singura legătură cu Turcia după ocuparea căii ferate Belgrad - Sofia de trupele Puterilor Aliate”.

Forța Armatei de ocupație nefiind suficientă pentru ca, în același timp, să păstreze ordinea în Muntenia și să ducă un război pe două fronturi - pe Frontul „Siretului”, în contra românilor, și pe Frontul Dunării, Dobrogei și [la] Marea Neagră, contra Puterilor Aliate - generalul Mackensen, apreciază că:

„Printr-o ofensivă viguroasă în Moldova, să silească România, să facă: „Declarație de neutralitate” mai înainte ca Antanta să apară la

Dunăre sau la Marea Neagră”.

Situația pe Frontul italian și pe Frontul de Vest s-a desfășurat, însă, în mod defavorabil Puterilor Centrale și nu s-a putut pune la dispoziția Armatei de ocupație forțele necesare pentru a fii în stare să-și îndeplinească o asemenea misiune contra Armatei române. Armata „Mackensen”, trebuia să-și creeze, prin propria sa forță, siguranța pe un front. De aceea, Comandamentul german, deși contrar stipulațiilor Tratatului de la București, mărise numărul trupelor din teritoriul ocupat de la 6 divizii la 10 divizii, considerând aceste forțe ca insuficiente pentru zdrobirea României înainte de sosirea la Dunăre a trupelor aliatare, încearcă a dobândii neutralitatea României prin intervenții diplomatice. Se știe că, potrivit Tratatului de la București, partea de Nord a Dobrogei trebuia să rămână Puterilor Centrale, iar partea de Sud să fie cedată Bulgariei.

Dacă această propunere era acceptată de Guvernul român:

„Armata de ocupație, s-ar fi întărit prin forțele din Dobrogea devenite libere, ar fi lăsat pe Siret mai puțin și ar fi organizat o rezistență serioasă pe Dunăre, pentru cazul când Antanta, neținând seamă de neutralitatea României, ar fi atacat peste Dunăre”.

Dar, tratativele în acest sens n-au reușit din cauza atitudinii României; după care generalul Mackensen, tot în scopul obținerii neutralității României, recurge la amenințări cu devastarea teritoriului și represalii contra populației [civile] (vezi: Anexele nr. 4/a și nr. 4/b¹²). El aprecia că forțele de care dispunea erau suficiente pentru a respinge trupele Armatei de Dunăre (general Berthelot)¹³.

În adevăr, forța totală a Armatei interaliatare de Dunăre era numai de trei divizii. De altfel, Aliții, au

contat în acțiunea întreprinsă spre Dunăre pe sprijinul sigur al României, cu care se stabilise legătura prin avion de la Salonic. România, rezistând atât amenințărilor, cât și tentațiilor Puterilor Centrale, trimite la 9 noiembrie [1918] un „Ultimatum” generalului Mackensen (Anexa nr. 5), prin care îl invită să evacueze Muntenia; iar la 10 noiembrie decretează mobilizarea armatei, răspunzând cererii comandantului Armatei de Dunăre, general Berthelot (Anexa nr. 6).

În aceeași zi, trupele române de acoperire, pătrund în teritoriul ocupat și, tot după cererea comandantului Armatei de Dunăre (Anexa nr. 7), pătrund apoi în Transilvania: „în scop de a tăia retragerea germană”. Intrarea României în acțiune, provoacă începerea retragerii Armatei germane din România chiar în ziua de 10 noiembrie; retragere care nu s-ar fi făcut numai față de forțele Armatei interaliate de Dunăre. Comandantul Armatei germane, ordonă chiar în aceea zi:

„Să se ia toate măsurile necesare și să se facă toate distrugerile pentru asigurarea retragerii”.

Același comandant, mai luase măsuri și ordonase ca:

„Tot materialul rulant de cale ferată din România să fie trecut în Transilvania, formând trenuri încărcate cu subzistente și materiale, pe care le duceau în zona Brașov - Sibiu - Budapesta, ca bază de aprovizionare pentru armată”.

Restul trenurilor, sunt trimise direct în Germania. În retragere, trupele germano - austro-ungare, comit jafuri, încarcă și duc tot ce pot lua cu ele, în special tot materialul rulant (Anexele nr. 8 și nr. 9), împușcă populația [civilă] pașnică, distrug poduri și lucrări de artă etc., secătuiind ceea ce mai

rămăsese în Muntenia. În acest timp, Austro-Ungaria se prăbușește. Răspunsul președintelui Statelor Unite¹⁴, la cerea de pace a acesteia, că: „nu mai poate privii Austro-Ungaria ca un stat unitar”, îi dase ultima lovitură.

Revoluția izbucnește. În Praga, în Viena, în Buda Pesta, se proclamă Republica. Revoluția, însă, mai ales în Ungaria, era de nuanță bolșevică. Propaganda bolșevică, se introdusese de către foștii prizonieri unguri întorși din Rusia; însăși șeful Guvernului ungar, contele Karolyi¹⁵, după cum mărturisesc autorii unguri: „se așezase pe bazele bolșevismului” (vezi: Bolșevismul în Ungaria, din documentele dictaturii proletariului, de dr. Ladizlau Szabó¹⁶).

Când Karolyi primii condițiile „Armistițiului de la Belgrad”, el făcu, în prezența unor martori numeroși, declarația că primește toate condițiile Păcii deoarece: „prin un mic bolșevism, va fi lesnicioasă scăparea de la îndeplinirea lor” (vezi: dr. Szabó). Mai mult, autorul ungar sus citat, mai arată că, contele Karolyi, a însărcinat pe secretarul de stat de la Externe să propage dictatura proletariului, încredințat că: „în decurs de 6 săptămâni, va izbucni Revoluția mondială”. Delegatul său în Elveția, era în strâns contact cu agenții lui Lenin. Haosul se mărește și mai mult în teritoriile fostei monarhii Austro-Ungare, când armatele acesteia în urma „Armistițiului de la Villa Giusti”¹⁷ (Anexa nr. 10), părăsind frontul în dezordine, se întorc în țară în bande armate care în trecerea lor, pe lângă devastări și tot felul de excese, propagă bolșevismul provocând în ținuturile prin care treceau începuturi de revoltă.

În această situație, pentru păstrarea ordinii publice și [proprietății] private, românii din Transilvania, sub conducerea

Comitetului Național [Român], organizează „Sfaturi Naționale”, câte unul pentru fiecare comitat, și „Gărzi Naționale [Române], recunoscute oficial de Ministerul de Război ungar (Ordinul dat la Budapesta la 12.11.1918, Anexa nr. 11). Ungurii și sașii din Transilvania, se organizează la fel, cu „Sfaturi” și „Gărzi Naționale” proprii. Gărzile românești, lipsite de mijloace pentru o bună înarmare și încadrare, sunt atacate atât de bandele de soldați unguri, care se întorceau de pe front, cât și de gărzile naționale ungurești. Ele nu pot asigura viața și avutul populației românești care, în special, este ținta atacurilor gărzilor naționale ungurești unite cu bandele de soldați jefuitori.

În această situație, populația română din Transilvania, prin conducătorii ei, cere cu insistență și în repetate rânduri intervenția urgentă a Armatei române, după cum mai înainte o ceruse Basarabia și Bucovina. Aceste intervenții, unite cu cererea - citată mai înainte - [făcută] de generalul Berthelot (Anexa nr. 7), hotărâsc Guvernul român să dea ordin Armatei să treacă în Transilvania, pentru a ocupa teritoriul pe care trebuia să-l evacueze ungurii și pentru a pune ordine.

[2.] Ocuparea teritoriului până la „Linia Mureșului”.

În trăsături generale, „Proiectul” inițial de operațiuni întocmit de M[arele] C[artier] [General]¹⁸ român, pe când încă nu avea cunoștință de condițiile „Convenției militare de la Belgrad”, prevedea:

- Mobilizarea diviziilor 1 și 2 Cavalerie; 1 și 2 Vânători; 3, 7, 8, 9, 10, 13 și 14 [Infanterie].

- Misiune: ocuparea ținuturilor românești de la Nord și Vest de Carpați; ocuparea Dobrogei; asigurarea ordinii în interiorul granițelor Vechiului Regat, Bucovinei și Basarabiei.

Mihály Károlyi

În situația politică-externă, în care s-a întocmit acest *Proiect*, gruparea forțelor trebuia să fie astfel: „încât să poată face față în bune condiții oricărui atac inamic, din orice direcție s-ar îndrepta el“.

Executarea misiunii - sus arătată - trebuia să se facă pe faze (vezi: Anexa nr. 12). Luându-se cunoștință de „*Convenția militară de la Belgrad*“, acest „*Proiect*“ este modificat de M. C. G. român prin Ordinul nr. 807 din 27.XI. 1918, în care se arată precis limita teritoriului, pe care nu trebuie s-o depășească trupele române în Transilvania (vezi: Anexa nr. 13).

Pe baza acestei modificări a „*Proiectului inițial*“, C[orpu]l IV Armată, ordonă unităților sale din Transilvania, cu ordinele nr. 677 și [nr.] 683 din 8.XII., st[il] n[ou] (25. XI., st[il] v[echi]):

„1) Respectați Armistițiul încheiat între Austro-Ungaaria și Italia.

2) Prin acest Armistițiu, trupele române nu pot trece de linia: Someșului - Bistrița - Maros-Uyvar¹⁹ - Valea Mureșului - până la confluența lui cu Bistrița²⁰.

3) Regiunea de la Vest și Nord/Vest de această Linie, se va ocupa de detașamente franceze.

4) Această ocupație, va mai

întârzia.

5) Respectați cu rigurozitate spiritul acestui ordin, de a nu depăși Linia de demarcație arătată la punctul 2 de mai sus, pentru a nu aduce un rău cauzei noastre.

Raportați, de primirea și executarea acestui ordin“.

Așa dar, de la început, M. C. G. român, a fost hotărât a nu depăși *Linia armistițiului*, deși această *Linie lăsa în stăpânirea ungurească două treimi din teritoriul revendicat de România și acordat și prin tratatele de alianță. Ordinele date și sus citate, dovedesc aceasta (Anexele nr. 15 și nr. 16)*.

În baza „Proiectului de operațiuni“ și al ordinelor date între 9 și 15.XI.1918, trupele române de acoperire de pe frontiera Moldovei (din Regimentul 3 Grăniceri), intră în Transilvania prin pasurile Carpaților Moldovei. Acestor trupe, [le] urmează diviziile 7 [Infanterie] și 1 V[ân]ători²¹, care trec frontiera la 20.XI.1918 și înaintează după cum urmează:

- Divizia a 7-a [Infanterie], înaintează de la Piatra-Neamț, prin Bistricioara - Borszeck²², spre a ocupa Valea Superioară a Mureșului;

- Divizia 1 V-tori, înaintează din Valea Troțușului în Valea Superioară a Oltului, spre Valea Mijlocie a Mureșului.

Aceste două divizii, ating obiectivele finale, sus citate, cu elementele cele mai înaintate în prima jumătate a lunii decembrie 1918. În cursul acestor operațiuni, unități din Divizia 1 V-tori, capturează la 6.XII.1918, în jur de Brașov, ariergarda Armatei „Mackensen“ (4.000 germani). În operațiunile care au avut loc, de la intrarea trupelor române în Transilvania și până la atingerea „*Liniei Mureșului*“ (26. XI.-1.XII.1918):

- efectivul trupelor române a

fost de: 590 ofițeri, 15.170 trupă și 7.309 animale;

- iar cheltuielile, cu întreținerea armatei de ocupație în această fază, au atins sumele de: 2.237.902 lei și 955.710 franci.

Începând de la mijlocul lunii decembrie [1918], Divizia 2 V[ân]ători, mobilizată în Moldova, este transportată cu calea ferată pe linia: Buzău - Ploiești - Brașov - Sibiu și ocupă, până la finele lunii decembrie 1918, regiunea de Sud a Transilvaniei, limitată spre Vest de frontiera Banatului. [...]. Prin urmare, afirmarea din „*Memoriul Guvernului ungur*“, pag. 6, alineatul penultim, că **fără a respecta Linia de demarcație** trupele române se pun în marș în primele zile ale lunii noiembrie pentru a o trece: „este cu totul contrar adevărului, după cum s-a dovedit“.

De asemenea, sunt inexacte și celelalte afirmări din ultimul alineat relativ la: „organizarea de către Armata română de bande de franc-tireuri²³ și legiuni“; la „unitățile care au luat parte la ocuparea teritoriului până în Mureș“; precum și la direcțiile de înaintare a acelor unități.

Niciodată, România, în operațiunile militare nu s-a servit de franc-tireuri. Afirmările acestea, din „*Memoriul unguresc*“, nu sunt bazate pe nicio probă.

Cât privește afirmația din același alineat că, în prima jumătate a lunii decembrie, trupele române au ocupat localitățile: Mezöbánd²⁴ - Mezömadaras²⁵ - Marosludas²⁶, depășind linia „*Convenției de la Belgrad*“, este de observat că localitățile de mai sus se găsesc mult la Est de „*Linia de Convenție*“. Forțele, cu care s-a întreprins la început această ocupație, reprezentau în total: „infanteria - 26 batalioane; artileria - 6 baterii de câmp, 2 baterii obuziere și o baterie munte; cavaleria - 3 escadroane.

Dar, chiar lucrarea întocmită sub auspiciul Guvernului ungar: „*Négociations de la Paix hongroise*“, vorbind despre trupele române aflate în Transilvania **până la ajungerea pe Mureș**, [arată că] erau: „faiblement équipées et d'un ajustement déplorable, dont le nombre s'élevait à peine à 7.000-8.000 hommes (Anexa nr. 130). Aceste forțe denotă până la evidență - alături de ordinele date și sus citate - intenția Guvernului român de a nu întreprinde alte operațiuni decât ocuparea teritoriului hotărât prin Armistițiu; căci, desigur, cu forțe atât de puține nu se putea întreprinde operațiuni care ar fi adus lupte cu ungurii.

După cum se va arăta mai departe, efectivul acestor trupe și numărul unităților cresc, organizarea lor se completează în proporție cu provocările și atitudinea ungurilor. Dar, România, nici nu se putea gândi la o [în]călcare a Armistițiului, deoarece în acel timp, înconjurați de țări în descompunere și în revoluție, trebuia să-și apere hotarele sale: în Bucovina, contra bandelor de bolșevici ucrainieni; pe Nistru, contra bolșevicilor ruși. Apoi, ea, fu singurul element de ordine în răsărit și ca atare singurul punct de sprijin al Alițiilor.

România, cu toate greutățile în care se găsea, ține întotdeauna, la dispoziția Alițiilor, forțele sale militare în noiembrie și decembrie 1918; ca și ceva mai târziu, la 19 iunie 1919, când se va cere de Aliții ocuparea Galiției de Armata română. De asemenea, în iulie 1919, când s-a cerut ocuparea militară contra ungurilor pentru restabilirea ordinii în Europa Centrală.

Între timp, se încheie la Belgrad „Convenția militară“, care regulează condițiile de aplicare pentru Ungaria a Armistițiului semnat la 3.XI.1919 la Villa Giusti între Aliții și Austro-Ungaria.

Această „*Convenție*“ (Anexa nr. 20), conține, în ceea ce ne privește, următoarele puncte:

„I) Le gouvernement Hongrois retire toutes ses troupes au Nord de la ligne marquée par la haute vallée du Grand Szamos Bistritz-Maros (village), la Maros jusqu'à son confluence avec la Tisse, Maria-Theresiopol, Baja, Funfkirchen, ces localités étant non occupées par les troupes Hongroises, le cours de la Drave jusqu'au raccord de cette rivière avec la frontière de Slavonie-Croatie. L'évacuation sera terminée dans un délai de 8 jours.

Les Alliés occuperont de plein droit la région évacuée dans les conditions que fixera le Général Commandant en chef des Armées alliées.

L'administration civile y restera entre les mains du gouvernement actuel.

Seules seront maintenues dans la zone évacuée, les forces de police et la gendarmerie indispensable au maintien de l'ordre ainsi que celles qui sont chargées d'assurer la sécurité des voies ferrées.

II) Démobilisation de l'armée hongroise de terre et de mer exception faite de six divisions d'infanterie et de deux divisions de cavalerie, destinées à assurer l'ordre intérieur et des fractions de police mentionnées au I.

III) Droit d'occupation par les alliés de toutes localités ou tous points stratégiques, qu'aura le droit de fixer en permanence le Général Commandant en chef des Armées Alliées.

[IV) ...]27.

V) Le personnel et le matériel de chemins de fer normalement affecté au service du territoire occupé (voir I.) resteront sur place.

En outre, une réserve de 2.000 wagons et 100 locomotives (voie normale) et de 600 wagons et 50

locomotives (voie étroite) seront livrés dans un délai de 1 mois au Général en chef pour les besoins des troupes alliées et pour compenser les déficits de matériel serbe provenant du fait de la guerre. Une partie de ce matériel pourra être prélevée sur l'Autriche.

Ces chiffres sont approximatifs. [VI-X) ...]28.

Cu privire la trupele germane, se prevedea:

„XI) Un délai de Quinze jours est accordé pour le passage et le stationnement de troupes allemandes à travers la Hongrie à partir du jour de la signature de l'armistice du Général Diaz (4 Novembre, 15 heures) etc.“

Prin această „*Convenție*“, negociată și încheiată de generalul francez Franchet d'Espèrey²⁹, voevodul sârb Misici³⁰ și delegatul ungar Bela Linder³¹, fără participarea reprezentanților români, se ignoră cu totul revendicările și drepturile României cunoscute și sancționate de către Marii ei Aliți prin Tratatul de Alianță din 1916. Trei sferturi din ținuturile ce aparțineau României de drept, rămân la discreția unui inamic șovin și în plină revoluție.

Față de această situație, Comandamentul român, protestează imediat ce a luat la cunoștință de „*Convenția militară de la Belgrad*“ (Anexa nr. 20/bis). *Convenția*, primită de la început de contele Karolyi cu ideea de a nu o respecta și de a răsturna prin bolșevism bazele Păcii, va fi sistematic și continuu călcată de unguri prin:

a) Propaganda bolșevică, pe care caută să o facă atât în teritoriile cuvenite României prin Tratatul de alianță, cât și în Vechiul Regat.

b) Înfometarea populației, făcând-o, astfel, accesibilă propagandei bolșevice.

c) Jefuirea populației și ridicarea averii publice din ținuturile ce reveneau României.

d) Terorizarea, schinguierea cea mai crudă și omorârea populației românești.

e) Înrolarea românilor cu forța în Armata ungară din Transilvania.

f) Menținerea de forțe militare peste efectivele impuse de Armistițiului.

g) Ridicarea materialului rulant de c. f.³² din Transilvania.

h) Atacarea trupelor române cu bande armate și armată regulată.

i) Concursul ascuns pe care îl dă Armatei „Mackensen“ de a se sustrage clauzelor Armistițiului și internării.

Toate aceste puncte se rezumă astfel:

a) Propaganda bolșevică ungară.

Mișcarea revoluționară izbucnită în Ungaria în primele zile ale lunii noiembrie 1918, a luat un caracter bolșevic, din ce în ce mai pronunțat. Încă din ziua de 25 noiembrie 1918, M. C. G. român, fusese informat de Consiliul Dirigent că Bela Kuhn sosise în Budapesta venind din Moscova și că trimisese, prin Galiția, grupe organizate de bolșevici cu misiunea de a răspândii în ținuturile românești ideile comuniste provocând revoluția. În manifeste răspândite clandestin și prin care, parte se arată în Anexele nr.: 21, 22, 23 și 24, se propaga comunismul în Ardeal și Banat, se manifesta contra unirii teritoriilor române din Ungaria cu cele din Vechiul Regat și, în fine, se instiga la răsturnarea ordinii de Stat chiar în Vechiul Regat.

Că această propagandă „bolșevistă“ era organizată și condusă în mod oficial o dovedește adresele din Anexele nr.: 25, 26, 27, 28, 29 și 30, în care se vede că în Budapesta (strada „Muzeu Kossuth Kosut“³³, nr. 1, există: „Comitetul de propagandă al țării“ care, prin Societatea generală de transport, trimitea manifeste diferitelor organizații

provinciale care urmau a le răspândi: „până la ultimul locuitor“.

b) Înfometarea populației.

Pentru a face populația mai accesibilă propagandei bolșevice, Guvernul din Budapesta, a început o acțiune de înfometare a populației din teritoriul convenit Statului român.

La 12 ianuarie 1919, M. C. G. român, a făcut cunoscut Comandamentului francez, precum și atașărilor militare aliați că ungurii ridică și transportă în cea mai mare grabă toate bogățiile, depozitele, alimentele aflate în Transilvania, a cărei populație era amenințată de foame (Adresa M. C. G. nr. 1.896 din 12.I.1919; Anexa nr. 31).

În noiembrie 1918, Consiliul Dirigent din Transilvania, a interceptat telegramele ministrului alimentării din Ungaria, prin care se ordonă că: „toate depozitele de alimente, precum și toate cantitățile de alimente, să fie strânse de urgență și expediate spre Centrala de aprovizionare din Budapesta.

c) Devastări, jafuri și evacuări.

Acțiunea de înfometare a populației din Transilvania a fost completată prin devastările și jafurile făcute, în special asupra populației românești, de către gărzile naționale ungurești, precum și prin evacuările sistematice a bunurilor publice și private de pe teritoriul convenit Statului român.

Astfel, gărzile naționale maghiare, cutreierau satele și, după ce terorizau locuitorii, devastau și jefuiau casele. Întreg ținutul Bihorului, de exemplu, a fost timp îndelungat pradă acestei acțiuni criminale a bandelor ungurești. În comuna Șiria, un astfel de jaf, însoțit de teroare, nu a putut fi oprit decât prin intervenția unui detașament francez care, întâmplător, trecea prin localitate și care a

raportat șefilor respectivi, la Arad, nelegiuirile ungarilor. Parte din aceste jafuri și devastări sunt arătate în Anexele nr.: 32, 33, 34, 34/a, 34/b și au fost aduse la cunoștința Aliatilor (Anexele nr. 34/b și 34/c).

În ceea ce privește evacuarea sistematică a bunurilor publice și private din Vechiul Regat și Transilvania, s-a găsit mai târziu la Buda-Pesta, de către Armata română:

- În fostul Palat Regal din Budapesta, unde se găsea Ministerul de Externe, s-au găsit 2 vagoane cu cărți și diferite documente furate de unguri de la instituțiile publice și particulare din Regat.

- În Muzeul Național Maghiar, s-au găsit 800 volume furate, de asemenea, din România.

- Tot în Muzeul Național, s-a găsit Colecția „Iopoly“, constând din 400 tablouri de artă, din care foarte multe goblenuri din secolul al XVI-lea, care fuseseră ridicate de unguri din Transilvania (Oradea Mare³⁴) în 1918, odată cu alte multe obiecte din muzeele din acest ținut românesc.

- Ministerul de Finanțe din Budapesta, s-a constatat că deține prin abuz capitalul de 5.680.539 coroane proprietatea Direcției Minelor din Baia Mare³⁵, de pe teritoriul revenit Statului român.

- Atât Muzeul Național, cât și Ministerul de Finanțe maghiar au recunoscut cu acte oficiale, încheiate în fața Comisiei Militare Interaliatate (a se vedea Anexele nr.: 35, 36, 37 și 38), că bunurile sus numite au fost evacuate din Transilvania în preajma ocupării acestei Provincii de trupele române.

d) Omoruri și atrocități.

Concomitent cu acțiunea de înfometare și de secătuire a Transilvaniei, ungurii, au dezlănțuit acțiunea de distrugere a populației

române:

- Execuție în masă, în special a intelectualilor români din Transilvania, omoruri și jafuri zilnice, schingiuri barbare care se întindeau până și asupra femeilor și copiilor; parte din populația românească, lipsită de sprijin, este silită să se refugieze în munți și păduri.

- Această acțiune, de terorizare a populației române, era făptuită de gărzile naționale ungare care, conform „Tratatului de Armistițiu de la Belgrad”, aveau sarcina să mențină ordinea internă a Statului ungar.

- Gărzile naționale române, erau absolut neputincioase, nefiind aproape deloc armate; pe când cele maghiare, organizate și armate de Statul ungar, dispuneau de viața și avutul românilor.

- În *Anexele nr.: 32, 33, 34*, sunt arătate parte din numeroasele documente care dovedesc atrocitățile maghiare.

Consiliul Național Român din Arad, a adus la cunoștință misiunilor militare aliate și legațiilor din România, prin un *Memorandum*, faptele sus citate.

e) Recrutarea forțată a românilor și menținerea de forțe peste efectivele impuse de mobilizare.

- Pentru a răpii populației române din Transilvania orice posibilitate de apărare, ungerii, au recrutat forțat din această provincie bărbații români valizi; iar, pe de altă parte, pe românii din Armata ungară, în loc de a-i demobiliza, i-a menținut sub arme trimitându-i spre frontiera cehoslovacă (vezi Rapoartul³⁶ Consiliului Dirigent către M. C. G. [român] înregistrat la nr. 3.326/1919, Anexa nr. 39).

- În același timp, ungerii, reorganizează și sporesc efectivele armatei făcând concentrări mari de trupe, care sunt semnalate de M. C. G. român Comandamentului Armatei de Dunăre (*Anexa nr. 57*).

Însăși lucrarea citată - „Négociations de la paix hongroise“ - vorbind despre Armata ungară din timpul acesta arată că:

„Recevant jour par jour des augmentations sensibles de la part des soldats revenant par troupes du front occidental, elles s'accrurent jusqu'à devenir une armée assez grande pour refouler au-delà des frontières, l'armée royale roumaine relativement peu nombreuse et d'un équipement défectueux“ (*Anexa nr. 130*).

- Mareșalul Foch, face constatarea în ședința Consiliului Suprem, că:

„Depuis l'Armistice le Gouvernement hongroise a renforcés les divisions: de six divisions il les a portées à neuf“ (*Anexa nr. 4*).

f) Ridicarea materialului rulant de către unguri din teritoriile evacuate.

- Cu privire la materialul rulant [de] c. f., ungerii, de la început și neîncetat calcă clauzele Armistițiului. Ei, nu lasă în teritoriul evacuat numărul de vagoane și locomotive în raport cu întinderea rețelei de cale ferată, [așa] cum prevedea „Convenția de Armistițiu“.

- Astfel, când am ajuns pe linia Armistițiului - Mureșul - aveam o lungime de cale ferată de 1.600 km, pentru care ar fi trebuit să dispunem de 400 locomotive și 10.600 vagoane [feroviare], socotind minimum necesar de 1 locomotivă la 4 km și 24 vagoane de fiecare locomotivă. S-a găsit, însă, numai 169 locomotive și 3.640 vagoane; deci: 231 locomotive și 6.960 vagoane în minus (*Anexa nr. 40*).

- Dar, nici acest număr de vagoane nu este lăsat de unguri de bună voie, ci siliți. Consiliul Dirigent, informează M. C. G. român, că ungerii retrag în grabă tot materialul rulant din Transilvania, ceea ce face a se ordona Diviziei a 7-a [Infanterie]

să ocupe cu detașamente mixte podurile de cale ferată de pe Mureș de la Maros Ujvar, [Maros]ludas și Tg. Mureș³⁷; care detașamente vor interzice trenurilor încărcate, locomotivelor și garniturilor [feroviare] goale să treacă la Nord și Vest de Tg. Mureș (vezi Anexa nr. 41).

- De asemenea, Consiliul Dirigent, mai raportează M. C. G. român, că ungerii evacuează Aradul, formând trenuri, încărcând depozite etc.; ceea ce se comunică de M. C. G. român Comandamentului de Orient cu [Adresa] nr. 1.431 din 19 decembrie 1918.

- Însuși comandantul Armatei de Dunăre, generalul Berthelot, este nevoit la 18 decembrie 1918 să intervină către Misiunea Militară din Budapesta pentru ca aceasta să interzică trecerea pe dreapta Tisei a materialului de cale ferată etc., în scop de a permite exploatarea normală a rețelei căii ferate și a asigura alimentarea populației din Transilvania (*Anexa nr. 42*).

- După trecerea Liniei Mureș de către Armata română și înaintarea sa spre creasta Munților Apuseni, pe măsură ce ungerii au evacuat porțiunea dintre Mureș și aceea creastă (Linia: Zam - Ciucea - Zalău - Sighet³⁸); ungerii, au evacuat mari cantități de material rulant, pe care l-au ascuns, ceea ce a făcut ca M. C. G. român să intervină către comandantul Armatei de Dunăre, general Berthelot (vezi Anexa nr. 43).

- Delegatul M. C. G., inginer Stănulescu, raportează la 21.II.1919, când ne găseam încă pe creasta Munților Apuseni, că: „numărul vagoanelor lăsate nu atinge 9.000, pe când rețeaua cerea cel puțin 18.000“, că: „s-a găsit aproximativ numai 330 locomotive“ și că, în fine, ungerii: „au lăsat tot ce a fost mai rău“ (*Anexa nr. 44*).

- În mai 1919, ocupam Linia Tisa; în acest timp numărul

Iuliu Maniu.

locomotivelor și a materialului rulant s-a mai mărit prin cel capturat în timpul luptelor.

- Totuși, în urma recensământului făcut, s-a constatat că: nu aveam decât un total de 567 locomotive și 10.104 vagoane [feroviare] (*Anexa nr. 45*) pentru o întindere de circa 5.700 km (împreună cu Banatul), care necesita, conform celor stabilite mai sus, 1.650 locomotive și 40.000 vagoane, rezultând un deficit de 1.083 locomotive și 29.896 vagoane.

- Ungurii, nu se mulțumesc numai a ridica materialul rulant, dar **căutau** a împiedica, cu orice preț, funcționarea căilor ferate în teritoriul evacuat, astfel:

- Încă de pe timpul când Armata română se găsea înapoia Mureșului, Direcția Căilor Ferate [ungare] din Budapesta, refuză de a autoriza minele de cărbuni din Petroșani să distribuie cantitatea de cărbuni necesară exploatării căilor ferate din teritoriu [transilvan] până în Mureș. Aceste mine, deși se găseau în Transilvania, **în interiorul evacuat de unguri, refuzau să distribuie [cărbuni] fără autorizarea Direcției Căilor Ferate ungare din Budapesta.**

- Sindicatul minelor din Petroșani - Vulcan - Lupeni, după

instigațiile Guvernului maghiar, amenința că va înceta lucrul și distruge lucrările.

- Guvernul român, după cerea Consiliului Dirigent, a fost silit să intervină pe lângă Comandantul Trupelor Aliate în scopul obținerii cărbunilor necesari (*Anexele nr.: 46 și 47*).

- Funcționarii unguri în teritoriul evacuat, refuzau să satisfacă cererile de transport ale Consiliului Dirigent și ale populației române (alineatul 5 din *Anexa nr. 48*).

[3.] Trecerea Liniei Mureșului și înaintarea până la Creasta Munților Apuseni.

[3.1.] Călcarea Armistițiului de către Armata „Mackensen“ Ungurii nu execută hotărârea Alianților de a dezarma și interna această armată.

În urma „Armistițiului de la Villa Giusti“ și a „Convenției militare de la Belgrad“, Armata „Mackensen“, este obligată a părăsii teritoriul României și Ungariei până la data de 19 noiembrie 1918. Armata germană, însă, nu numai că nu se grăbește a se retrage; dar execută în România rechiziții abuzive și ridicări forțate de materiale, pe care le evacuează spre Germania.

Somată, la 20 noiembrie [1918], de generalul Franchet d'Esperey de a părăsii **până la 28 noiembrie teritoriul român, Armata „Mackensen“, continuă a-și prelungii șederea în Transilvania. În fața acestei stări de fapt, mareșalul Foch, hotărăște dezarmarea și internarea Armatei „Mackensen“ (*Anexa nr. 49*). Această dezarmare și internare trebuia să fie executată de Statul ungar, pe teritoriul **căruia se găseau trupele germane** la aceea dată.**

Guvernul ungar, însă, hotărât a nu executa dispozițiile Alianților, pe de o parte somează Armata „Mackensen“ și se preface că o internează, pe de altă parte, însă, înlesnește acesteia transportul

cu calea ferată din Ungaria în Germania; iar, atunci când este nevoit să execute această internare, o face numai de formă: alege lagărele de internare la frontiera Austriei, iar trupele numai temporar sunt debarcate în aceste lagăre și, de aici, sunt transportate în Germania.

Însuși, ministrul de război ungar, declarase ofițerului de legătură, delegatul generalului Mackensen, că: „internarea trupelor germane este numai o formalitate; odată aduse în lagăr, Guvernul ungar nu se va opune trecerii mai departe în Austria“ (vezi lucrarea: general feldmareșal von Mackensen, „*Von Bukarest bis Salonik*“). După cum se arată în aceeași lucrare, către începutul anului 1919, ultimele trupe ale Armatei „Mackensen“ trecură granița Austriei spre Germania și, numai puține din ele, făcură un ocol printr-un lagăr de internare ungar, pe care-l părăsiră fără oprire.

Cele de mai sus evidențiază:

1) Că, Guvernul ungar, nu a respectat hotărârile luate de aliați de a interna Armata „Mackensen“.

2) Că, același Guvern, a înlesnit Armatei „Mackensen“ să evacueze toate materialele rechiziționate din România în mod forțat și abuziv și, prin urmare, Guvernul ungar devine responsabil de faptul că România nu a putut intra în stăpânirea materialului luat de Armata „Mackensen“.

[3.2] Trecerea „Liniei Mureșului“ și înaintarea [Armatei română] până la Creasta Munților Apuseni.

După intrarea trupelor române în Transilvania și ocuparea teritoriului până la Mureș, provocările ungurești și [în]călcările Armistițiului au continuat.

1) Armata ungară, retrasă dincolo de „Linia Mureșului“ - prevăzută prin „*Convenția de la Belgrad*“ - se organizează și se mobilizează

în regiunea Cluj - Dej - Oradea Mare.

2) Propaganda bolșevistă este continuată de unguri cu cea mai mare vigoare, îndreptându-și instigațiile criminale și asupra Armatei române. Se împărțeau soldaților români manifeste incendiare, îndemnându-i la anarhie, la omorârea ofițerilor etc. (după cum se poate vedea în *Anexele nr.: 50 și 51*).

Totdeodată, ungurii, au dezlănțuit o propagandă tendențioasă prin presă, inventând atrocități ce ar fi fost comise de trupele române la intrarea lor în Transilvania; tinzând, astfel, la o revoluție a populației acestei provincii contra autorităților Statului român. Câteva din actele doveditoare în această privință se arată în *Anexele nr.: 52 și 53*.

3) Jafurile, terorizarea, schingiuirea și omorârea populației a continuat, după intrarea românilor în Transilvania, cu cea mai mare furie.

Populația românească, trăia sub cea mai îngrozitoare teroare, ororile comise de bandele ungare și gărzile lor naționale întreceau orice închipuire. Astfel, în comuna Bologa, au omorât în chinuri pe mulți locuitori români; au împușcat șapte; au jupuit pe un tânăr român de pielea de pe brațul drept, apoi l-au silit să mănânce din carnea sa proprie și, în urmă, l-au răstignit. Aceste fapte, au fost aduse chiar atunci la cunoștința Guvernului maghiar de către președintele Consiliului Dirigent român din Transilvania prin D. Erdely, reprezentantul Guvernului maghiar în Transilvania (*Anexa nr. 39*).

Din *Anexele nr.: 54 și 55*, se poate vedea suferințele și martirul populației române în această perioadă.

Consiliul Dirigent român, ales la 1 Decembrie 1918, prin Marea Adunare [Națională] de la Alba Iulia a românilor din Transilvania și ținuturile ungurești, cere Guvernului român în nenumărate rânduri intervenția imediată a Armatei române, în regiunea de la Vest de Linia convenită la Belgrad, pentru a împiedica distrugerea elementului românesc și a restabilii ordinea, așa cum o stabilise în ținuturile ce ocupase (*Anexa nr. 56*).

M. C. G., respectând în totul dispozițiile prevăzute în art. 1 și 3 din „Convenția militară de la Belgrad” (*Anexa nr. 20*), se adresează la 12 decembrie, st. n., Comandamentului Armatei franceze de Dunăre cerând ocuparea cu trupe franceze a punctelor strategice: Sighetul Maramureșului³⁹, Baia Mare, Satu Mare, Careii Mari, Dej, Cluj, Oradea Mare, Arad; iar la nevoie cu trupe române, pentru a pune capăt nelegiuirilor ungurești care călcau în mod flagrant „Armistițiul” semnat la Belgrad. (*Anexa nr. 57*).

Comandantul Armatei Aliate de Orient, generalul Franchet d'Esperey, și comandantul Armatei de Dunăre⁴⁰, convingându-se de dreptatea cererilor

române, din rapoartele ce la primea de la M. C. G. român, din informațiile culese de delegații lor și din plângerile personale ale membrilor Consiliului Dirigent, autoriza la 17.XII.[1918], st. n., ca Armata română să treacă „Linia Mureșului” (vezi *Anexele nr.: 58, 59 și 60*), să ocupe Clujul și, în fine, să ocupe punctele: Sighetul Maramureșului, Baia Mare, Satu Mare, Careii Mari, Oradea Mare, Arad. Comandantul Armatei Aliate de Orient, comunică unguirilor aceste hotărâri prin Misiunea Militară Aliată din Budapesta, mai întâi verbal și apoi înscris, după cum se constată din telegramele nr.: 427 și 619 (*Anexele nr.: 58 și 59*).

De asemenea și Comandamentul român, prin generalul Neculcea⁴¹, comandantul Diviziei a 7-a [Infanterie] (una din diviziile de ocupație), comunică comisarului Guvernului ungar din Transilvania, dr. Apati Istvan⁴², hotărârea Comandamentului Armatei Aliate. În *Anexele nr.: 61, 62, 63, 64 și 65*, se arată corespondența urmată în această privință. Din această corespondență, se vede, cum ungurii au întârziat prin toate mijloacele și nu au executat hotărârile luate de Comandantul Armatei Aliate de Orient, fapt care determină M. C. G. [român] să intervină din nou pe lângă Comandamentul Aliat pentru a repeta ordinul relativ la retragere (*Anexa nr. 60*).

Marele Cartier General, deși în urma aprobării verbale a comandantului Armatei de Dunăre (*Anexele nr.: 58 și 59*), dase ordin pentru trecerea Liniei de Armistițiu și ocuparea Clujului încă de la 14 decembrie, st. n., (*Anexa nr. 66*), totuși, în scopul de a evita vărsări de sânge, a întârziat această ocupare (scrisoarea generalului Neculcea către Kratochwill⁴³, șeful armatelor ungare din Transilvania - *Anexa nr. 64*); astfel, încât, Clujul este ocupat tocmai la 24 decembrie, st. n.. În acest timp, bandele ungare și gărzile lor naționale ațâțate contra populației române, intensifică și mai mult devastările, jafurile și omorurile asupra populației românești. Aceste jafuri și omoruri, se fac chiar sub ochii Aliaților.

Cu ocazia vizitei sale în teritoriul convenit României, însă neocupat de trupele române, generalul Berthelot, este întâmpinat și aclamat în gara Arad de o mulțime imensă de români, care se adunaseră din toate regiunile Ardealului. **În acel moment, bandele ungare, împreună cu gărzile lor naționale, deschid un foc intens de arme și mitraliere asupra mulțimii adunate în sărbătoare. Românii, surprinși și fără arme, au avut pierderi mari** (*Anexa nr. 67*). Incidente, de asemenea natură, au loc aproape peste tot în călătoria generalului Berthelot prin teritoriile românești neocupate.

Provocările ungurești, au rezultatul urmărit. Generalul Berthelot, ajuns la 31 decembrie la Cluj, după

câteva zile de la ocuparea acestui centru (24.XII.1918) de către trupele române, oprește pentru un moment Armata română pe linia Cluj - Dej, pentru a evita ciocniri sângeroase cu ungurii (care se opun cu armele înaintării române, terorizează populația română și devastează totul), mărindu-le, prin aceasta, termenul acordat pentru scurgerea armatei spre Vest de Munții Apuseni; precum și în scopul de a aștepta rezultatul nenumăratelor interveniri și protestări făcute pe lângă Guvernul ungar, relativ la evacuarea regiunii de la Vest de linia centrelor strategice. Linia Dej - Cluj (denumită de unguri: „Linia Apaty - Berthelot“) constituie, prin urmare, numai o etapă în înaintarea trupelor române spre Vest pentru ocuparea punctelor strategice; [înaintare] aprobată și ordonată de către Comandamentul Armatei de Orient (*Anexa nr. 58* și [*Anexa nr.*] *59*).

În fața acestei Linii și spre Nord, trupele române din Transilvania, întărite între timp cu Divizia a 6-a [Infanterie] (*Anexa nr. 68*), își formează până la sfârșitul lunii ianuarie 1919 o zonă de siguranță înaintea punctelor strategice noi ocupate; zonă determinată la Vest de linia care trece: pe la Nord Trebuza⁴⁴ (pe Tisa), Nord Sighetul Maramureșului, Vest Apșa de Jos⁴⁵ (pe Tisa), Est Remetemező⁴⁶ (pe Someș), Vest Zalău, Vest Ciucea (pe Crișul Repede), Culmea Munților Apuseni, până la Vest Zam (pe Mureș) și limita de Vest a Banatului. Cu ocazia ocupării acestei Linii, trupele române, au fost mereu atacate de trupele ungare, contrar înțelegerii avute cu ungurii de a evacua teritoriul; aceste atacuri executate prin surprindere au fost adevărate curse.

Astfel, dintre numeroasele atacuri executate de unguri, cităm cazul de la Czigany⁴⁷, din care se vede lipsa de bună credință din partea Comandamentului ungar, cât și cruzimile de care au fost capabile trupele ungare. Având asigurarea formală a ungarilor că regiunea ce trebuie să fie ocupată era evacuată, Batalionul II din Reg. 16 Inf.⁴⁸ înaintează la 14 ianuarie 1919 pe calea ferată dinspre Dej spre Zalău. În dreptul localității Czigany (8 km Nord Zalău), trenul este atacat prin surprindere de trupele Diviziei de Secui⁴⁹. Batalionul, are 6 morți, 25 răniți și 7 dispăruți (*Anexa nr. 69/bis*). Ungurii, au chinuit și mutilat oribil soldații căzuți. Ancheta făcută de o Comisie mixtă⁵⁰, la care a luat parte și generalul [francez Henry] Patey, a constatat cele de mai sus expuse, luând și fotografiile, care au fost înaintate [atât] Comandamentului Armatei de Orient, cât și Conferinței Păcii. Din aceste anchete, a reieșit în mod vădit complicitatea dr. Apaty, comisarul Guvernului Ungar pentru Transilvania, fapt care a determinat internarea sa (*Anexa nr. 70*).

În *Anexa nr. 69*, se arată în rezumat modul cum s-au desfășurat operațiunile de la „Linia Mureșului“ până

la Creasta Munților Apuseni.

Efectivele trupelor române, în această perioadă (2.XII.1918-22.I.1919), s-au ridicat - către sfârșitul ei - la: 1.240 ofițeri, 22.576 trupă și 14.453 animale; iar cheltuielile de ocupație au atins sumele de: 38.756.616,10 lei, și 13.298.743,50 franci.

* * *

Prin urmare, din cele expuse mai înainte, rezultă:

1. Că, nu România este aceea care calcă Armistițiul, ci Ungaria.

2. Că, față de călcările sistematice și nenumărate ale Armistițiului, România, cere și obține autorizația de la Comandantul Armatei de Orient - pe baza dreptului ce acesta avea, conform Art. 3 din „*Convenția de la Belgrad*“ - de a înainta peste Linia Mureșului și a ocupa linia punctelor strategice: Careii Mari, Oradea Mare, Satul Mare, Arad. Ungurii, s-au opus acestei ocupări și ocuparea s-a făcut cu arma în mână.

3. Că, această trecere s-a făcut cu avizarea prealabilă atât a Guvernului ungar, cât și a reprezentantului său din Transilvania; avizare făcută atât prin Comandantul Armatei Aliate, cât și prin Comandantul Trupelor române din Transilvania îndeplinindu-se, astfel, toate formele cerute de dreptul internațional la trecerea „*Liniei de Armistițiu*“. Prin urmare, sunt cu totul neîntemeiate afirmările din „*Memoriul Guvernului ungar*“ (pag. 6 și 7) în această privință.

4. **Că, Armata română** se oprește pe linia: Dej - Cluj, în fața căreia își asigură o zonă de protecție adâncă de câțiva km, fixându-se pe Creasta Munților Bic-ului și Apuseni, pe care trebuia să reziste eventualelor agresiuni ungurești. Această oprire temporară este determinată de unguri care, de fapt, nu execută în mod legal hotărârea Comandamentului Armatei Aliate de a se retrage. În timpul retragerii, [ungurii], atacă trupele române, devastează regiunea evacuată înfometând-o și căutând a provoca turburări, în scopul de a influența Conferința Păcii, arătând că alipirea Transilvaniei la România ar provoca în Transilvania rezistență și turburări fără sfârșit.

Guvernul român, hotărând a se opri, pe Linia sus arătată, în scopul de a se evita **vărsări de sânge și a da timp** Aliților să ia măsurile necesare pentru a constrânge pe unguri să execute hotărârile Comandantului Armatei Aliate, arată din nou Aliților ororile ce comit ungurii; precum și pericolul ce produce „*Armistițiul de la 13 noiembrie*“ pentru populația românească din Transilvania și cere, din nou, dreptul pentru Armata română de a ocupa linia orașelor mari din câmpia Crișanei (*Anexele nr. 67 și [nr.] 71*).

[4.] Perioada de la oprirea românilor pe creasta Munților Apuseni, până la schimbarea Guvernului

Karolyi.

După ce ungurii - prin manoperile arătate în capitolul precedent - reușesc a opri pe Creasta Munților Apuseni înaintarea trupelor române, nu încetează un moment provocările începute, ci le intensifică la extrem.

1) Propaganda comunistă clandestină printre populația din teritoriul ocupat de Armata Română a continuat, îndreptându-și activitatea în special asupra personalului c. f., asupra lucrătorilor și asupra Armatei române (*Anexele nr.: 72, 73 și 74*).

2) Teroarea dezlănțuită de unguri, asupra populației române, crește luând aspecte din ce în ce mai barbare. În *Anexele nr.: 75¹, 75², 76, 77, 78, 79 și 80*, se pot vedea parte din crimele, jafurile și schingiuirile comise de unguri în această epocă.

- Numai în Arad, în ziua de 23 februarie [1919], ungurii, au arestat 500 de intelectuali români din Consiliul Național pe care i-au transportat la Seghedin și pe cea mai mare parte i-au împușcat. Peste 5.000 români din această localitate s-au refugiat în munți și împrejurimi (*Anexele nr.: 75, 76, 77 și 78*).

- La Beleș, românii, au fost arși pe rug; iar la Poeni, un ofițer român (George Tomas), a fost silit să-și facă singur groapa, a fost înmormântat până la brâu și în fața părinților i s-au scos ochii și a fost omorât (*Anexele nr.: 75, 76, 77 și 78*).

În asemenea condiții, viața românilor din teritoriul neocupat încă de Armata română, devenise imposibilă din cauza teroarei dezlănțuită de unguri, ceea ce a determinat pe ministrul de stat al Transilvaniei, dr. C. Pop⁵¹, să intervină cu insistență (la 9 martie) pe lângă ministrul Franței pentru ca Armata română să fie autorizată a potoli furia dezlănțuită de unguri asupra românilor (Anexa nr. 81). O intervenire, în același sens, se face și de către dl. Maniu⁵², președintele Consiliului Dirigent din Transilvania, către M. C. G. român (Anexa nr. 81/bis).

3) În fine, trupele noastre de pe Linia de demarcație, sunt atacate sistematic de trupe regulate [ungare], precum și de bande organizate ungare, a căror efectiv se întărește din ce în ce. Numai în intervalul de la 19 ianuarie până la 28 februarie 1919, ungurii, au executat 44 asemenea atacuri (Anexa nr. 82). Aceste atacuri, care la început aveau caracterul unor incursiuni, iau până la începutul lunii aprilie 1919, odată cu mărirea efectivelor Armatei ungare, un caracter din ce în ce mai amenințător (Anexele nr.: 83-102); ceea ce determină Comandamentul român din Transilvania⁵³ să mărească densitatea trupelor din Linia I.

În noaptea de 23 spre 24 februarie, trupe numeroase din Divizia de Secui, trec Linia de demarcație și

atacă prin surprindere pe 3 coloane trupele noastre de pe frontul: Tzigani⁵⁴ - Gârceiu⁵⁵ - Zalău. În timp ce trupele române de la Tzigani și Gârceiu rezistă, cele din Zalău, atacate pe front și flanc, se retrag pe înălțimile dintre Zalău și Ortelec⁵⁶. Lupta continuă 4 zile, până în ziua de 27 februarie; când, numai după ce sosesc în ajutor 6 batalioane și 4 baterii [de art.] române, se poate restabili situația. Românii au: 5 ofițeri și 50 trupă morți; 57 răniți și 68 dispăruți (Anexele nr.: 83-93).

Avioane ungare, fac zilnic zboruri în interiorul teritoriului ocupat de Armata română, aruncând manifeste incendiare.

În fine, ungurii, pentru a teroriza populația și distruge satele române, întrebuițează trenuri blindate, ceea ce atrage protestul colonelului francez du Tilly⁵⁷ către generalul Berthelot (Anexele nr.: 103 și 104).

Toate aceste provocări și călcări de Armistițiu din partea ungarilor, constatate prin anchete mixte, la care iau parte [și] delegații Armatei Aliate (*Anexa nr. 103*), sunt aduse la cunoștința Conferinței de Pace de la Paris de către Comandamentul Armatei de Orient.

După ce în cursul lunii ianuarie se hotărâse modificarea „Armistițiului de la Spa” (Anexele nr.: 105 și 106), Conferința Păcii în ședința de la 25 februarie 1919, în urma cererilor M. C. G. român din cursul lunii ianuarie (Anexele nr.: 25 și 26) și a delegatului român, dl. Vaida-Voevod⁵⁸ (Anexa nr. 50), la această Conferință, ia în discuție chestiunea „Liniei de demarcație” dintre Ungaria și România și, în aceeași zi, Consiliul Militar Superior Interaliat din Versailles, examinând cererile României, modifică primul articol din „Convenția de la Belgrad”, hotărând:

a) Ca trupele române să înainteze până la linia formată de șoseaua: Arad - Salonta Mare [și] calea ferată: Salonta Mare - Oradea Mare - Careii Mari - Satu Mare (toate localitățile exclusiv).

Această *linie*, deși putea fi ocupată de Armata română încă din luna ianuarie, ocupația fiind autorizată de Comandamentul Armatei Aliate de Orient, cum s-a arătat în capitolul precedent, totuși, Armata română s-a oprit pe linia Munților Apuseni, pentru a evita vărsări de sânge și a putea rezista la atacurile eventuale ale ungarilor.

b) Ca trupele ungare să se retragă pe o linie care, plecând de pe Tisa, trece pe la aproximativ 5 km Nord/Vest Debrețin⁵⁹, la 3 km Vest Devavania⁶⁰, Vest Gyoma, la 5 km Vest Oroshaza⁶¹, Hodmezovasarhely⁶² și Szeghedin; această linie era la aproximativ 5 km la Vest de linia revendicărilor României, convenită prin Tratatul de Alianță de la 1916.

c) Între ambele aceste linii (a) și b)), se creează o Zonă Neutră care, până la fixarea definitivă a

frontierei, urma să fie ocupată de trupe franceze de sub comanda generalului Berthelot, în scopul de a pune capăt atacurilor **sângeroase date zilnic de unguri** (*Anexele nr.: 108, 109, 110, 111 și 112*). Linile de demarcație hotărâte de Consiliul Militar Interaliat la 25 februarie 1919, sunt aprobate de Consiliul Suprem în ședința din 26 februarie 1919 (*Anexa nr. 11*) și comunicate Comandamentului Armatei Aliate de Orient, pentru a fi aduse la cunoștința românilor și ungarilor.

Această comunicare, a fost făcută României la 7 martie [1919], prin generalul Berthelot, comandantul Trupelor Aliate din România și Rusia Meridională, prin Adresa nr. 489/3, trimisă generalului Prezan, șeful Statului Major General al Armatei române (*Anexa nr. 112*), completată la 20.III.1919 prin Adresa nr. 538/3 (*Anexa nr. 113*).

Din cele de mai sus, rezultă cât de tendențioase și departe de adevăr sunt afirmările făcute de Guvernul ungar la pag. 7, al. 3, din *Memoriul* întocmit și unde caută să se arate că Hotărârea luată de Consiliul Suprem la 26 februarie 1919 are de scop oprirea înaintării românilor.

Pentru punerea în aplicare a hotărârilor Consiliului Suprem, M. C. G. român, dă Comandamentului Trupelor din Transilvania Ordinul de operațiuni nr. 3.056 din 20 martie 1919 (*Anexa nr. 114*), din care se vede modul leal și fidel în care România a dispus executarea acelei hotărâri.

Din acest Ordin, extragem:

„[...]”.

4) Aceste decizii, vor trebui să fie executate în ordinea următoare:

- a) Retragerea ungarilor;
- b) Ocuparea Zonei Neutre de către francezi;
- c) Înaintarea trupelor române până la linia indicată de punctul 2”.

5) Fiecare din coloanele noastre principale, însărcinate să ocupe acest teritoriu, va fi însoțită de către un ofițer francez.

În acest scop, un ofițer francez, va fi trimis la fiecare divizie din Linia 1. Misiunea sa, va fi de a stabili legătura cu trupele aliate și de a corespunde cu unitățile inamice, în caz de întârziere **a mișcărilor pe care ele trebuie** să le execute.

[...]”.

7) Înaintarea trupelor noastre, nu va începe decât: în urma unui ordin care vi se va da de M. C. G.” (*Anexa nr. 114*).

În timp ce România lua măsuri pentru executarea întocmai a hotărârii Consiliului Suprem, Ungaria din contră, refuzând categoric de a se supune hotărârii Aliaților, recurge la sistemul inaugurat încă din

primele zile ale capitulării sale; anume, la provocarea unui cataclism general în Europa Centrală, prin care să ajungă la salvarea intereselor proprii.

În adevăr, iată, cum s-au desfășurat evenimentele în Ungaria:

- La 20 martie 1919, colonelul Vix⁶³, șeful Misiunii Militare Aliate din Budapesta, prezintă contelui Karolyi „Nota” aliaților privitoare la noua Linie de demarcație hotărâtă la Versailles. Această „Notă”, redactată la Belgrad la 19 martie, de comandantul interimar al Armatei Aliate din Ungaria, generalul de Lobit, cuprindea următoarele:

„Conferința Păcii, în ședința din 25 februarie, a hotărât, pentru a opri ciocnirile care împiedică executarea lucrărilor, să înființeze o Zonă Neutră între unguri și români; zonă în care nu vor staționa nici soldații unguri, nici soldații români, iar punctele cele mai importante vor fi ocupate de trupe aliate.

Comandamentul Superior, m-a însărcinat să regulez, în înțelegere cu Excelența Voastră, toate chestiunile referitoare la această decizie a Conferinței.

Reprezentantul Aliaților la Budapesta, colonelul Vix, este însărcinat:

1) A vă prezenta decizia, comunicându-vă în ce condiții socotesc să o pun în aplicare.

2) A regula detaliile aplicării acestei decizii, în înțelegere cu Guvernul ungar.

3) A-mi comunica, care detalii ar cere intervenția Comandamentului francez, pentru punerea în aplicare a deciziei de mai sus” (Traducere după textul german din „Neue Freie Presse” (*Anexa nr. 115*).

„Nota”, remisă de colonelul Vix, cerea un răspuns din partea Guvernului ungar până la ora 18,00; la această oră, consilierul de legație, baronul Tibör Podruaniczky⁶⁴, a predat șefului Misiunii Militare Interaliat o scrisoare din partea contelui Karolyi, din care extragem:

„[...]”.

Am onoare, a vă aduce la cunoștință, că am predat „Nota” Guvernului Republicii Ungare și că, Guvernul, nu este în situația de a lua cunoștință de decizia Conferinței Păcii și de a conlucra la aplicarea ei.

Această decizie, este în completă contradicție cu Armistițiul și Convenția militară încheiată la 13 noiembrie⁶⁵ și, fiindcă nu ia în considerație interesele vitale ale țării, poate împiedica dezvoltarea ei, pricinuind tulburarea Păcii.

Deoarece, Guvernul maghiar, nu este în stare să-și ia răspunderea executării acestor decizii și, nefiind invitat la Conferința Păcii, n-a putut conlucra la editarea deciziilor, se vede nevoit astăzi să demisioneze” (*Anexa nr. 116*).

Din răspunsul Guvernului ungar, reiese clar următoarele:

1) Ungaria, refuză categoric executarea deciziilor luate de Consiliul Suprem, pretextând neparticiparea ei la Conferința Păcii; deși nici una din țările învinse nu avea reprezentanță la această Conferință și, cu toate că ea însuși a pretins României să se supună „*Convenției de la Belgrad*”, unde aceasta, deși țară învingătoare, nu avusese niciun reprezentant.

2) Pentru a salva situația, Guvernul ungar, nu stă la îndoială să treacă puterea în mâinile comuniștilor, cu intenția de a dezlănțui în Centrul Europei o revoluțiune bolșevică generală care, dând mâna cu Sovietele Rusiei, să răstoarne ordinea de Stat din Orientul Europei și, apoi, prin și cu ajutorul Germaniei, să întindă cataclismul și în Occident.

Că acestea au fost intențiile Guvernului Ungar, reiese clar din „Proclamația” pe care contele Karolyi o adresează poporului ungar, imediat după demisia sa (Anexele nr.: 117, 118, și 119) și în care declară că: „trece puterea în mâinile proletariatului ungar”, apelând, în același timp, la proletariatul tuturor țărilor, pentru a da ajutorul lor contra înfăptuirii: „deciziilor nejuste ale Conferinței Păcii”, care: „a hotărât, în secret, ca tot teritoriul Ungariei să fie ocupat militarmente”, în scopul: „de a face din restul țării baza operațiunilor militare contra trupelor Sovietelor ruse, care luptă la frontiera Română”, în timp ce: „teritoriile ocupate deja vor fi date țărilor a căror forțe luptă la frontiera română”.

Autorul ungar, dr. Ladislau Szabo, în lucrarea sa: „Bolșevismul în Ungaria. [Din documentele dictaturii proletariatului]”, confirmă acest lucru, spunând că:

„Adevăratul motiv în urma căruia contele Karolyi predă în ziua de 21 martie puterea statului comuniștilor era că, Karolyi, considera, la mijlocul lunii martie 1919, apropierea Armatei [Roșii] ruse spre frontierele maghiare și, prin aceasta, victoria bolșevismului în întreaga Europă Centrală, ca fiind foarte probabilă, ba chiar ca fiind aproape sigură”.

Prin urmare, în „Programul politic” al contelui Karolyi, exista ideea cooperării politico-militară cu Rusia. Succesorul său, Bela Kuhn, [...], înfăptuiește alianța formală (pe care o mărturisește însăși M. Bolgar, ambasadorul ungar la Berlin, declarând că

„Nous sommes liés avec la République russe par une étroite alliance politique et militaire” (Anexa nr. 135).

Dacă ne amintim că, la aceea epocă, atât Cehoslovacia, cât și Polonia, state nou create și neconsolidate, erau aproape lipsite de armată, putem

aprecia care era situația României, amenințată: la Răsărit, de armatele Sovietelor ruse, iar la Apus de acelea ale comuniștilor unguri.

O înfrângere a Armatei române, ar fi permis Rusiei bolșeviste să dea mâna cu Ungaria lui Bela Kuhn, ar fi zădărnicit complet realizarea noilor așezăminte ale Europei Centrale și Orientale, pe care - în acel timp - Conferința Păcii le hotăra la Paris.»

THE OFFENSIVE OF THE ROMANIAN ARMY FROM TRANSYLVANIA UNTIL THE STOP ON THE CREST OF THE APUSENI MOUNTAINS REFLECTED IN THE MEMORANDUM OF THE ROMANIAN GOVERNMENT SUBMITTED TO THE ALLIED SUPREME COUNCIL IN RELATION TO THE APPLICATION OF „ARTICLE NO. 181” OF THE TREATY OF TRIANON (23 NOVEMBER 1918-20 MARCH 1919)

Abstract: The Romanian government, after becoming aware - in connection with the application of the stipulations „Art. no. 181” of the Treaty of Trianon - by the content of the „Memorandum of the Hungarian Government” of March 25, 1922 submitted to the „Reparations Commission”, as well as that of the „Report of the Special Budapest Commission” of November 30, 1921, following the finding of a multitude of conclusions, assessments and inaccurate data in their content, ordered the preparation of his own „Memorandum”, by which it requested the Allied Supreme Council to review the changes made in the content of „Art. no. 181”, compared to the initial form.

As a result of the favorable assessment of the Allied Supreme Council, the content of „Art. no. 181” received a new definitive redaction; which: „established the legal position and the recognition of the legitimacy of the operations undertaken by the Romanian Army [...] after November 3 and 13 [1918]; as well as the rights arising for Romania to the reimbursement of expenses caused by the occupation and operations and to the preservation of materials taken as spoils of war, etc.”.

In the article, we reproduce the fragments from the first part of the Romanian Government Memorandum, with reference to its name, titled: „A. The political-military history of the operations of the Romanian Army in Transylvania [...]”.

Keywords: Supreme Allied Council, Art. no. 181, Military Convention from Belgrade, Romanian Government, Hungarian Government, M.C.G., Transylvanian Troops Command, General Franchet d’Espèrey, General Henri Berthelot, Field Marshal von Mackensen, Iuliu Maniu, Mihály Károlyi.

- [1] Pensionară.
- [2] Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria”, Filiala Județeană Argeș.
- [3] Precizăm: fragmentele din document scrise în limba franceză le-am tehnoredactat conform înscrisurilor inițiale; asumându-ne, astfel, inerentele erori sau grașeli.
- [4] Arhivele Militare Naționale Române București (în continuare abreviat: „A. M. N. R.”), fond Serviciul Istoric al Armatei (în continuare abreviat: „S. I. A.”), dosar nr. 817, f. 1-6 (112-117).
- [5] Conferința Aliatilor a fost la 11 iulie 1919 și, potrivit deciziei acesteia, mareșalul Foch trebuia să depună Proiectul de operațiuni comune în contra Ungariei în termen de 8 zile.
- [6] Tratatul de la București nu a fost ratificat de Guvernul român și a fost declarat nul în toate clauzele sale atât prin Convenția de armistițiu de la Spa, cât și prin tratatele de pace de la Versailles (28 iunie 1919), Saint-Germain-en-Laye (10 septembrie 1919), Neuilly (27 noiembrie 1919) și Trianon (4 iunie 1920).
- [7] Loc. cit., fond S. I. A., dosar nr. 817, f. 7-10 (118-121).
- [8] Ibidem, f. 11-40 (122-151). Istoric întocmit de un colectiv de ofițeri din Serviciului Istoric al Armatei, din cadrul Marelui Stat Major, format din: „colonel BÎRZOTESCU, lt.-col. TIRON, lt.-col. POPESCU, mr. IONESCU, mr. IOANIȚIU, mr. ALDEA”.
- [9] Feldmareșal Anton Ludwig August von Mackensen.
- [10] Ferdinand I de Hohenzollern-Sigmaringen (numit și Întregitorul sau Ferdinand cel Loial).
- [11] În document trimitere la: general-feldmareșal von Mackensen, Von Bukarest bis Saloniki. Nach miterlebten und an Hand von Urkunden dargestellt, Max Luyken, Hauptman a. D.
- [12] Precizare: anexele consemnate în document nu au fost anexate acestuia, în dosarul citat.
- [13] General Henri Mathias Berthelot.
- [14] Thomas Woodrow Wilson, cel de-al 28-lea președinte al Statelor Unite ale Americii.
- [15] Mihály Károlyi.
- [16] László Tápay-Szabó, pe numele real: László János Szabó (jurnalist, scriitor, istoric, jurist, publicist și profesor universitar maghiar).
- [17] Vila conților Giusti del Giardino de lângă Padova (Italia), unde la 21 noiembrie/3 decembrie 1918 a fost încheiat Armistițiul dintre Austro-Ungaria și Antanta/Italia.
- [18] Marele Cartier General, în document abreviat: „M. C. G.”.
- [19] Ocna Mureș (în maghiară: Marosújvár; în document scris în variantele: Maros-Ujvar, Maros Ujvar).
- [20] Probabil Tisa (!).
- [21] Vânători, în document abreviat: „V-tori” sau „V.”
- [22] Borsec (în maghiară: Borszék, în documente scrise în varianta: Borszeck).
- [23] Franctirori, soldați care, fără să facă parte din armata regulată, primeau însărcinări speciale în timpul unui război, acționând ca partizani.
- [24] Band (România, în maghiară: Mezőbánd).
- [25] Mădăraș (colocvial Mădărașu de Câmp, România, în maghiară: Mezőmadaras).
- [26] Luduș (România, în maghiară: Marosludas).
- [27] Text lipsă în document.
- [28] Idem.
- [29] Generalul Louis Félix Marie François Franchet d'Espèrey.
- [30] Voevodul (mareșalul) Živojin Mišić (în document scris în varianta: Misici).
- [31] Béla Linder, secretar de război în Guvernul Mihály Károlyi (în document scris în varianta: Bela Linder).
- [32] Cale ferată, în document abreviat: „c. f.”.
- [33] Lajos Kossuth de Kossuth et Udvard, guvernator de facto al Ungariei în perioada Revoluției din 1848 (în document scris în varianta: Kosut).
- [34] Dintr-un muzeu clerical din oraș.
- [35] Baia Mare (România, în maghiară: Nagybánya și în germană: Frauenbach).
- [36] În document, din eroare, scris: rapoartele.
- [37] Târgu Mureș (în maghiară: Marosvásárhely).
- [38] Sighetu Marmăției (colocvial: Sighet).
- [39] Sighetu Marmăției (România).
- [40] Generalul Henri Berthelot.
- [41] General Constantin Neculcea (în document scris în varianta: Niculcea).
- [42] Dr. István Apáthy (în documente scrise în variantele: István Apáthy, István Apáthi, Istvan Apati).
- [43] Colonelul Károly Kratochvil (Károly Kratochwill), comandantul Diviziei Secuiască (în maghiară: Székely Hadosztály) sau Diviziei de secui, continuatoarea Diviziei 38 Infanterie Honvezi (având Comandamentul în Cluj).
- [44] Dilove [Ucraina, în română: Tribusa (Trebușeni), în maghiară: Terebesfejérpatak (Pârâul Terebesfejer)].
- [45] Nijnea Apșa (Apșa de Jos, Ucraina, până în 2004: Dibrova).
- [46] Pomi (în maghiară: Remetemező).
- [47] Crișeni (colocvial Țigani, în maghiară: Cigányi; în document scris în varianta: Czigany).
- [48] Comandat de maiorul Gheorghe Rozin.
- [49] Trupe din cadrul Regimentului 24 Infanterie Honvezi.
- [50] Formată din generalul francez Henry Patey, din Armata Aliată de Orient, și generalul român Constantin Neculcea, comandantul Diviziei 7 Infanterie.
- [51] Dr. Ștefan Cicio Pop.
- [52] Iuliu Maniu, președintele („ministru-prezident”) al Consiliului Dirigent.
- [53] Comandamentul Trupelor din Transilvania.
- [54] Crișeni (colocvial Țigani; în document scris în varianta: Tzigani).
- [55] Gârceiu (în document, din eroare, scris: Gârceni/localitate din Județul Vaslui).
- [56] Ortelec (în document scris în varianta: Ortelek).
- [57] Colonel Hayaux du Tilly.
- [58] Alexandru Vaida-Voevod (în unele documente scrise în varianta: Alexandru Vaida-Voievod).
- [59] Debrecen (Ungaria).
- [60] Dévaványa (Ungaria).
- [61] Orosháza (Ungaria).
- [62] Hódmezővásárhely (Ungaria).
- [63] Locotenent-colonel Fernand Vix.
- [64] Baron Tibör Podmaniczky (în document scris în varianta: Tibör Podruaniczky).
- [65] Convenția militară de la Belgrad din 13.XI.1918.